

Изази Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годину ф. 6, за по године ф. 3, за четврт године ф. 1 и 50 новчића.

За АУСТРО-УГАРСКУ за годину ф. 6, за по год. ф. 3, за четврт године ф. 1 и 50 новчића.

За СРБИЈУ за годину ф. 7 за друге земље ф. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Претплата шаље се у плаћеним писмима непосредно администрацији «Глас Црногораца» на Цетиње, а може се и картом уплатом на пошту у Котор. Дописе пишу се уредништву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од реда 5 новч. За огласе веће и на дуже вријеме мање.

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Позив на предплату.

Свршетком Марта излази претплата за први четврт. Зато уљудно позивљемо наше претплатнике, да своју претплату изводе што прије обновити. Лист ће се само двапут на вјересију послати, а ако дотле не буде обновљена претплата, обуставиће се пошљање без обзира коме било. Како су сви изгledi, да ће се велико народње дјело на овој страни наскоро наставити, то ће и наш лист у том погледу најинтересантнији остати, јер ће бити јединим и највјерним огледалом тих судбоносних догађаја.

Од кад је преустројена администрација и експедиција листа, престале су и рекламације, које су прво биле на жалост врло честе. Но при свем том добијамо кад кад тужбе ради нередовитог примања, особито из неких крајева Далмације, камо се лист најредовитије одашиле, чему ће свакојако бити крива до неког поштанскијех уреда, проти којима ћемо, ако се тај неред понови, потражити законита лијек. Додајмо се, да нам је један пошт. уред у Далмацији повратио лист без да је и записао за познатог адресата. Врло је једноставан начин, за ту незаконитост одстранити, те ћемо се с њиме и послужити да дотичног поштарског душманина «влашког» листа научимо памети.

Претплата је:

За Црну Гору и Аустрију:

За П. четврт . . 1 ф. 50. новч.

« П. и III. четвр. . . 3 ф. — —

« П., III. и IV. четв. 4 ф. 50 новч.

За Србију:

За П. четврт . . 1 ф. 75 новч.

« П. и III. четвр. 3 ф. 50 »

« П., III. и IV. четв. 5 ф. 25 «

Претплата шаље се администрацији а рекламације уредништву листа.

Ц е т и њ е, 9. Априла.

У понеђељник оставили су наши посланици Цариград. Преговори су прекинути. Рат између Црне Горе и Турске наставља се.

Ми смо вазда увјерени били, да ћемо најпослије ову вијест свијету нашем јавити, и са највећим нестрпљењем очекивали смо тај радосни дан.

Мука је била дочекати га. Какве промјене је претријело до данас ово наше горуће питање! Од како се почело о примирју говорити и радити, га од како је закључено примирје, тешкоће, које рат собом доноси, нијесу ништа према онима, које је Црна Гора имала сносити за то вријеме. Прва неповољна последица тога била је то, да је Црна Гора морала обуставити свој победоносни ход и одложити на неизвјесност извјесне

успјехе. У Херцеговини био је постао Муктар-паша сасвијем немоћан после пораза на Вучјем долу и дуготрајне опсаде на Заслапу, те је његова војска већ савршено растројена била морално и физично. Муктар-паша изгубио је у заслапским шанчевима од зиме, нечистоће и друге невоље више војника, него што би му их понијела једна велика битка. Да је потрајао још само неколико дана, он би морао или предати се, или обрнути плећа без обзира к Требињу, па ко непогине, да утече. На страни Арбаније био је наш положај тако исто сјајан. Освојењем града Медуня Подгорица није могла ни мислити на своје одржање и врата у унутрашњост Арбаније бјеху нам отворена. Закључењем примирја и несносно дугим продужавањем његовим задржани су освојачки корази Црногораца, „који су се“ — као што рече велики цар — „показали као вазда прави јунаци“.

Колико је за Црну Гору, за општу ствар народа нашега, штетна била ова, толико је тешка била друга последица примирја. То је стање, које је настало услед дипломатске радње, те се развијала. Мучно је то стање било. Србија се умири, Русија неговори ни црне ни бијеле Црној Гори, а ради о миру најживље, а све друге силе сад сложено, сад посебно, нека јаче, нека мање, а по неке и са највећим притиском настоје да склопе Црну Гору на мир. Но сретно се дође и томе на крај.

Бог и мудрост, вјештина, одважност и родољубље књаза Николе савладаше све тешкоће, и проведоше Црну Гору и ствар општенародну кроз све опасности и створише овај дан радосни, дан, кад се и опет развијен, веселије него икада, лепрша стари крсташ барјак српски.

Када је већ књаз Никола принуђен био да води преговоре о миру, он је ставио услове: прије свега, пошто просту амнестију и пуста збегања турска ни у колико цијенио није, да се уреди стање усталог народа нашег у Турској, казао је како и тражио је, да му за изврш не свега јемче три велесиле, и онда, као ратну одштету, знати раширење граница Црне Горе. Турска се одлучно противила овим захтјевима. Силе су одоудно настојавале да склопе Књаза на попуштање. Русија није хтела никад и никаква знака дати, који би Црној Гори могао послужити за равнача. Шта више, чуо се и глас наших људи, да су «захтјеви Црне Горе према њезиним побједама прегерани».

Могао је сваки од ових имати својих разлога за овакво мишљење, но и књаз Никола имао је свој добар разлог да непусти. А тај је разлог она мисао, која је оличена у Црној Гори, никад неоскрвљеном остатку слободе народне, последице пропасти на Косову, мисао, коју је он наследио од својих предака, мисао, којој је нова живота дао, скоро прије двеста година, први Петровић, владика Данило, кад је на Бадње вече са својим бесмртним јунацима истребио губу из торине, и којој је велики и бесмртни књаз Данило несавладиве снаге и пуно изгледа улио. Та је мисао — ослобођење и уједињење

народа српскога. Њу је књаз Никола чисто и бистро, и јуначки, као што му пристало, изрекао у својој прокламацији видовданској прошле године, натајећи да је у то име и савез са Србијом учинио. Ту је мисао књаз Никола носио вазда и носије и данас. Ни у најтежим приликама последице времена он јој није хтео бити невјера и с тога није попустио од добро прорачуњених захтјева својих имајући ово пред очима: Ако хоће силе и сама Русија по сваки начин мир, оне морају задовољити Црну Гору, и у томе, најгорем случају, кад већ не остаје ништа друго, тијем би Књаз несамо у неколико накладно жртве својих јунака, него би у истину и поправио из темеља тешко стање своје браће у Турској; незадовољни Турска уз припомоћ сила Црну Гору, она ће наставити рат на животи или смрт. Па и у томе случају и да ништа неопстине сама, нити цијел, којој тежи, нити да раздува општи пламен око питања нашега, она би тијем бар одговорила позиву, имену и старој слави својој. А то је опет јака, и појачана још основа за будућност народну, као што је то Црна Гора вазда била, и много нејача још, и у много тежим приликама.

Догоди се ово последице. Турска нехтеде пристати на захтјеви Црне Горе, и силе немогаху је склонити на то. Тијем је настављен рат између Црне Горе и Турске. Тијем је постигнуто оно, што смо сви жељели, постигнуто је оно, на чему је сигурно настојавао и сам књаз Никола. Он, велики духом, родољубљем и витешким прегнућем, а руковођен великом идејом народнога ослобођења и уједињења није ни могао никада ни помислити ни пожељети, да се овај највеличанственији, најсветији, од Косова жељени рат, сврши малом посебном коришћу, привидним или незнатним побољшањем стања још подјармљене браће своје у турској царевини. Он је одавно рекао: «кад Србин више не буде роб» онда само да ће наћи покоја својој души. Што је као pjesnik рекао, то као најувјешенији родољуб, као мудри владалац и вјешти државник и ради. До овога часа вјешто и чврсто је водио ствар народну у њеном дипломатском току и држао је у хармонији са напрезањима велесила за мир. Да је прије мјесец два дана Црна Гора закључила мир са Турском, несамо питање ослобођења, него и сама ствар побољшања стања нашега народа у Турској, била би много даље од цијели своје. Својом непоколебљивом истрајношћу довео је књаз Никола народ српски и опет пред врата слободе његове, јер је довео рат до обновљења, и по свој прилици на сигуран доглед рата руског.

Цијел рата Црне Горе јасно означава позив њезин, којег је она од вјекова носио, и живот и свако дјело књаза Николе и његове витешке ријечи у прокламацији. Но рат, који она данас обнавља, одбивши понуде, на којима је могла себични мир закључити, пост је најјасније — једино рат за ослобођење и уједињење народа нашега. Црна Гора излази на ново на крваву позорицу у улози Пијемонта и народ српски поздравља у књазу Николи свога Виктора Еманујила. Несавладив је до сад

био овај Пијемонт српски, а непоколебљив и јуначан вучиољски Виктор Еманујил српски. Бог и срећа јуначка и народа српскога биће им и посад на руци.

Италија је имала свога анђела заштитица у Француској, ми га имамо у колосу сјеверном, у брату рођеном, у руском народу великом. Његовој досадањој братској љубави и помоћи клањамо се, и у помоћ и љубав његову посад уздамо се. Русија неће моћи остати да нерати. Велика је ријеч царева у Москви, а «царска се никад не пориче». А Турска је већ присилила Русију на рат против себе и Јеврона мора сматрати неизбежним и праведним такав рат. И вјера и крв, која нам је заједно с руским народом и интерес, који има он у слободи и слози нашој учиниће, ако Бог да, Русију још јачим помоћником и заштитником нашим, него је Француска Италији била.

И тако данас још савешним одушевљењем него прошле године поздрављамо ми продужење нашега рата и нови позив књаза Николе на војску за ослобођење и уједињење народно, јер је он са вјештим и одважним држањем према дипломатији и са јуначком истрајношћу према Турској одклонио закључење мира, који би дјело народно можда за много времена назад бацио и јер ће рат ови, ако Бог да, довести до испуњења давнашње жеље и тежње српске.

Црногорци ће и опет, ако Бог да дати највеличанственији примјер јунаштва, с којима ће се народ српски и славенски дичити, којима ће се сви јет дивити. Но и од васколикоста народа нашег очекује ускрснуће слободе и јединства његовога покривање у истој мјери. Обилићи у јунаштво треба да нају данас своје равне другове у родољубним пожртвовањима од сваке руке. И онда неће свак живи само поштовати такав народ него ће се и радовати његовој потпуној слободи, која не може изостати.

Политички преглед.

И италијанска влада предложила је свом парламенту зелену књигу, у којој је уврштена и једна деша односећа се на трагичне Црне Горе, и коју је Мелегари 6. Децембра 1876. управно на италијанског заступника на царигр. конференцији, Кортија. Она гласи: Италија усвојила је практички становиште Аустрије и Русије, сматрајући Црну Гору као независну. Италијанска влада јест за земљишно разширење Црне Горе унутрашњости особито на страни већ одавна спорних крајева, но њезини назови нијесу а priori наклони њезину земљишном разширењу на мору, Мелегари си придржава глас, док се о том неизразе друге велесиле, и држи, да би се морао пронаћи какво посредујуће ријешење и тијем, кад би се и. пр. установило, да црногорско пристаниште немије доћи до таква војничког значаја.

На ову ствар смо се већ другом приликом и посебним чланком обратили, ослабајући своје разлагање на тај факт, по ком је Италија уз Аустрију формално протестовала проти одступу приморске луке Црној Гори, и коме (факту) неможе никако бити основом ова Мелегаријева деша, која неовлашћује Кортија, да уз протест Аустрије пристане. У овој ствари мора дакле постојати нека друга деша, као напутак за то; но биће да г. Мелегари немије с њоме изаћи пред слободом и поштеши италијански народ, те за добро нашао, да ју затаји.

Кад смо писали чланак „Меле-гари проти нама“, било нам је највише на уму, да ћемо с тим упозорити кога италијанског слободног заступника, да за овај чин интерпелује своју владу, што до данас залуду очекивамо, а одкуд закључујемо, да и италијански парламенат, односио италијански народ одобрава дјело своје владе, којим је, по нашем мишењу без сваког разлога, радила проти најживотијем питању Црне Горе, која је у својем подвизима с правом очекивала највише потпору од слободног италијанског народа. Црна Гора није више ни тражила, него што јој предлежећа Мелегаријева денеша у изглед ставља, наиме порат „без војничког значења“, и да је г. Корти зато и ништа друго на конференцији пледирао, ми би му били само благодарни. Овако пак у протуслову је дјело владино са овом денешом, јер у њој се признаје потреба пристаивања за Црну Гору дочим се је у ствари протестовало проти томе да Црна Гора добије пристаниште на Јадранском мору. Овом денешом „сматра Италија Црну Гору независном“, дочим радијаше против овој „независности“, подржавајући онај гвоздени ланац, којим Турска и Аустрија Црну Гору, на подножју јој, могу стегнути, кад год хоће и прекинути јој све животне комуникације са осталијем свијетом, у ком су извори невини опстанку. Узмимо да је ове године било, као што то може бити, у интересу Турске и Аустрије, да своја пристаништа затворе увозу хране за Црну Гору, шта би онда било од народа у њој — и од њезине самосталности? — Лијепа самосталност, коју ако нам жели Турска и Аустрија, али што од тог има Италија, то ми незнамо.

Као што је било предвиђати, порта је одбила лондонски протокол; њезина дотична окружница стигла је већ неки дан турским заступницима код великости. У тој окружности, обећава она изведење реформа али најодлучивије одбија протокол као стравско мјешање у њезиненутарње послове. Потраживање, да ради преговарања пошаље у Петроград свога одасланика, прешла је мучећи те га и неспоминије у својој окружности. Шта сада има едедовати, могло би се закључити из оне тачке протокола, која каже: „У случају, ако Порта неусвоји протокола, придржавају се велесиле, да ће заједнички потражити средства, која оне за најходнија пронађу“ да закључке протокола оживотворе. Но врло је двојбено, да ће се још заподјевати игра какве заједничке дипломатске акције, пошто је све спремно, да се веће одпочне и војена. Црна Гора макар неће више дипломатисање чекати. Да су се Турци последије исхода примјери показали у пољу игђе око демаркационе линије, сукоба крвави веће би било. У Арбанији бацила се Турска на Миридите са свом снагом али је залуду, јер је касно.

— Из Азије јавља се о побунама Курда у Мадену, Мајсаркину, Рудвану и Мардину, који се недаду у турску војску. Осим тога, да је на више мјеста дошло до крвавијех сукоба између Шинита и Сунита.

(Канцелерска криза у Немачкој) ријешена је као што се и службено потврђује. Царским указом од 10. Априла подијељен је Бисмарку допуст од Августа а заступање га за вријеме допуста: унутрашњим пословима царевине пресједник царевинске канцеларије, Хорман, у спољним пословима, државни тајник Биллов а у Русској замјеник министра-пресједника Камфаузен. Крај тога придржао се је цар, у поглавницима питањима саслушати савјет Бисмарка. По своме ријешен

је он ипак свијех канцеларских дужности, што приликом првашњих допушта није било. Ову одлуку саопштио је сам Бисмарк пресједнику немачког парламента овиме кратким писмом:

Берлин, 11. Априла.

„Част ми је вашу поглавитост најоданије обавијестити, да ми, на велико моје сажалене, недопушта здравље, да судјелујем код престојелијех расправа државног сабора. Цар је имао милост, да ми ради опоравка подијели допуст, те је дозволио, да ме за трајања истога у текућим пословима нутрашњих ствари државе заступим пресједник државног канцеларског уреда а у вањским стварима, државни тајник пл. Биллов.“

Преглед новина.

„Руски Инвалид“ јавља, да је турска војска у Малој Азији овако раздијељена: У Батуму стоје 12,000, у Ерзеруму, Кизилу и Сагајилу 50,000, у Ардагану 6,000, Персијанци нијесу само око Тебриса него и око Кирманшаха поставили војске. Прва је очевидно наперена за операције према Дијарбекиру у Малој Азији, а друга проти Багдату. Новине „Кавкас“ јављају: Недавно поврати се око 70 лица са хаџилука у Бејасувар. Сви се туже на напастовања Турска. По њиховој неспомени састоји сва турска војска у Багдату од једва 1000 људи; сва је војска отишла у Ван и Ерзерум. У Багдату пошлећала се мустафеа (народна војска) у коју се узимљу сви мушкарци од 20—50 година. Свима се даје оружје и сваки дан морају се вјежбати. Досад порасла је ова народна војска до 15,000 људи, међу њима доста Арапа. На Персијској граници код Ханекина поставила је турска 4,000 људи. Има ту и коњаништва и топиштва арапскога. Персија је насупрот концентровала преко 15,000 војске, састојеће из Курда, Луристјана и Бухтиара. Намјера Персијанаца је та, да уз Русију ударе на Турску и да се дочепају Багдада и Корбеаса.

— Из Кишењева има „Пол. Кор.“ од 23. пр. м. слиједиће допис: „Знамења се множе, да се све то већма приближује акција. Управо је сада припоњено, да ће сви заповједници већих војничких одреда добити фотографичке слике знаменитијих комада пределах, утврђених мјеста и тврђава по Бугарској и турском Подунављу. Види се, да је заповједништво руске војске одавно већ смислило све заповједи за рат у Бугарској. У главном стану има већ много великих шкрињах с оваковим фотографијама. Велики кнез Николој ради већ неколико дана без престанка са својим штабским предстојником. Брзојав има такођер према међи пренивог посла, те је врховни заповједник због тога одредио, нека се брзо начини још друга линија од Кишењева у Бјелце. Та линија имала би се касније дозволом румунске владе продужити по румунском земљишту до Дунава. У Бендеру и у Тираспољу неку од јесена велике пекарне двопек, те су га напекле на стотину хиљадах пудих. Недавно дошла је заповијед, нека се тај крух премјести одмах на више места уз међу. То је такођер значајно.

Војничко кретање мирује због велике недеље. Одјели су остали до 28. пр. мес. сваки, гдје је и био. По обћем гласу почет ће се ипак од 28. сва војска примити к Пруту. Стално је, да је све приправљено, како на први глас може започети концентрично кретање. У последијне вријеме пришло је војске толико, да чистини суде, да је има много одвише

за рат проти Турској. Наравно је, да се због тога преразно закључује, и да су многи закључци прећерани. Највероватније је, да у Петрограду неби радо, да се опет традиција понови, да с Турском неима краћега рата од двије године, те је етога приправљена снага, да се чим брже получи еклатантна одлука. На прираве потрошено је изванредно много. Поуздано се тврди, да је на мобилизовање, на ратне справе и на уздржавање војске потрошено преко четири стотине милијунах рубљах. Ратне بلاгајне су пуне, а из Петрограда долазе још увијек новци.

— Из Рущука доноси исти лист овај допис од 23. марта. Вијест из Цариграда догласује управо сад, да ће најкасније за осам дана приспјети генералисимус Абдул Керим паша. Сердар Екрем прегледа ће све по Бугарској размјештене чете и уједно тактично другичије разредити војску. Свака пуковнија има добити четврти батаљун, те ће свака дивизија састојати од 32 батаљуна пјешаства. Свака дивизија имала би одсад властити свој штот; то је тим знаменитија новота, што је досад било врло мало штоповах. Тиме мисли ратна управа врло појачати снагу војске. У новије вријеме ради се и о том, да се помножи пољско топиштво, пошто се поуздано зна, да Русија настоји скупити чим више топиштва. Ахмед Ејуб паша захтјева с тога одрјешити, нека му се даде много више топиштва, да буде доста снажан проти Русом. Из Цариграда шаљу му збиља без престанка топове.

Стратегички ће се војска коначно размјестити истом онда, када дође Абдул Керим паша. Чује се већ сада, да ће се за сва мјеста војничке знаменитости између Видина и Силистрије, те између Шумле и Варне обилно побринути. У Добручи бит ће стационирати у Тулчи, у Изакли и у Мачину. То се закључује по том, што се та мјеста сада нагло утврђују. Двије важне тоčke за прелаз, Оршава и Црновада-Кистенђе, утврдит ће се такођер. Досад бијаху занемарене; незна се хоће ли се поправити оно, што од прије стоји, или ће се поградити нове утврде. Између Рущука и Букурешта настало је живахно обћење. Оно је у савезу с важним разправљаним између Цариграда и румунскога главнога града, те ће му бити предмет по свој прилици евентуални рад. Чини се, да турска влада ради, да се Румунија приправи на становите, неодговидне стратегичке потребе. Због тога, што је код Видина нагомилано много поитовах, те из других приправах може се такођер закључивати. Да Турска мисли и да се нада офензивно поступити.

— Исти лист има из Одесе овај допис: Оружање, које се држало већ свршеним, заузимље од неколико дана највеће размјере. Овђе је највише пролазак од 12 дивизија пјешадије, и двије дивизије коњаништва. Свака кућа овђе добиће, узевши попријеко, 18 војника на стан. Како се чује у овђешијим војничким круговима, имају за који дан амо стићи и 4 дивизије гардеког мора, наредбу за ползак већ су добиле. Московски војени округ дићи ће своју војску до 15. Априла. Орелске и Харковске трупе баш се овога часа дижу. Дигнуће „ополчења“ из 15 великоруских окружја већ је предготовљено. Министарство рата већ је изаслало у дотична мјеста нарочита појеренства, да све буде највећом брзином и тачношћу изведено.

Све трупе што су биле смјештене између Кијева, Балта и Жмиринка, добиле су заповијед да иду на Прут. Коњаништво, што је било смјештено у околици Одесе, наступило је јуче пут Бијелаца. То вам је врло угледно војено кретање, што се обавља према румунској граници, и

које у размјерима много надилази оно од 1853.

Побирање коња наново је наређено. Војени округ одески мора до 20. Априла ставити 8450 коња заповједништву јужне војске а коњи се одма одремају у Хатим.

Провијант се непрестано шаље према Пруту. По једној овђе распрострајој вијести имала би војска 18. априла пријећи Прут. Дали ће цар прије тога посјетити главни стан, још је двојбено (Није, него извесно. Пр. Ур.). Напротив је с тим сигурније, да ће цар најпрве које седмице сићи на југ. Цар да је наканио, да у случају рата буде у близини војске. Могуће је и то, да ће царевих војску пратити.

Ратно одушевљење није овђе тако жестоко, но свуда увиђа се нужда, да се већ једном крај учини неизвјесном стању, које је трговини толико нашкодило. Радо ће се сносити све ратне жртве, само да се дође опет на сигурно земљиште. О исходу рата, нарочито ако буде ограничен на мегдан између Русије и Турске, неодаје се нико каквом страховању. Генерал Семена увјерава, да Русија није још никада имала у пољу толи велике и тако оружане војске, као што је данас. Стара се и зато, да од 8. Априла сваки војник добија у мјесто по, три четврти фунте говеђине. Плаћа повишена је за 33%. Дозвољен је и доплатак за чај. Војници су весели и задовољни а дух им изврстан. —

ПРЕКОСАВСКИ ПОСЛОВИ.

Важни догађаји на истоку, а у првом реду српско-турски рат, у толико заузеле су нашу јавну дјелатност, да смо се једва могли и за један тренутак обратити на прекосавске послове. Али баш зато, што смо били тако ревносни пратиоци — што се код оданих патриота само по себи разумије — тога догађаја у српско-турском рату, неможемо нити емијеом равнодушни бити спрам последињих призора нашега рата, спрам призора, који се, како рекосмо, једино због тога дешавају с оне стране Саве. А да су ти призови зајиста последице нашег рата, о томе мислимо неће нико посумњати.

Витешки мађарски народ, наш сусјед, неможе се никако потужити, да се српски народ и српска журналистика никада мијешала у његове унутрашње послове; једино с тога, што као сусједи доброг одношаја то радо нечинимо, а друго што нам и није у нарави „кашником у свакој чорби“. Али сада су тамо така дјела на дневном реду, такви се догађаји дешавају, о којима ћутати значило би исте догађаје одобравати, о којима неговорити значило би издајничком бити спрам своје рођене браће, а са општег хуманог гледишта значило би хуманитет ногом газити, — и то је узрок, то свето осјећање према браћи својој, та света дужност према хуманитету, што ми у овој ствари сада говоримо.

У опште је и давно познато, да нема народа на свијету, осим мађарског, који тако слабо познаје унутрашње потребе своје домовине, који ако и у опште штогод зна, већма познаје дужност африканског Цнца према Сахари, него с правичношћу довести у склад своје разноврстне поданике, своја разноврстна племена, своје расе. Онај, који је с пажњом пратио догађаје у Угарској за вријеме српско-турског рата, тај о овом што рекосмо несумња; јер га о томе увијерава сваки корак мађарског управништва не зато према оним прекосавским Србима, који су хтели бити учесници наше свете борбе, већ чак и према онима, који шедоше

добар и гостољубив. Овај их је најискрепнијом љубави предустретао и бреме њиховог заточења ублаживао. Страном својом разборитости, страном помоћу неких Арапа, стадоше радити бијелих капица, које онамо носе Арапи, новчаних тоболаца и пећи ракију од урма, што продаваху истим Арапима и чиме себе храниху. По турској авети то у рачун неспадаше, заточници морају двоструко трпети, заточење наиме и глад, те удари силну глобу на рад њива а строго забрани да даље тај рад водити. Нови јади и невоље! Нова страдања и мук! Истина од сада примаху сваки дан обећани леб, али очајању лијека неима. Од дана на дан венули и због тешких мука и смрт своју заживали, те занатлаха ту као пашчад погинути, да Бог по неограниченој својој доброту, у помоћ им не притече.

VII.

Тешки вапај невољника
До неба се брзо чује.
Он погледа праведника,
И утјеха већ штити мује.

Дође и година 1875. Сунце на небу величанствено се указало и до најмањг облачића отиснуло бијаше. Мученичку гору

ПОДЛИСТАК.

СТРАДАЊЕ

ТРИЈУХ ХЕРЦЕГОВАЦА

У ЗАТОЧЕЊУ.

Написао

Стево В. Врчевић.

(Свршетак).

VI.

Грозне сузе тер ронио
Толи плачње у жалости,
Једна ткога приклонити
И к' љубави и к' милости.

А. Чубрановић.

Фезан покрајина у сјеверној Африци, граничи к сјеверу с Трипољем а свуд наоко са Захаром. Дуг је од сјевера к југу 700. километара, а широк око 400. Има пресекотних пуштара с брјеговина и обрађеним њивама. Урме су поглавити производ. Житељи направљају њивима и тканана из просте вуње и опремају карване у унутрашњост Африке с европским производима.

Државни приходи јесу наметн на трговину и на робове. И данас је још виђети тамо римских грађевина, доказ колико се дуго укорјенила била у Африци римска власт за доба, што изете између последњег нунчког рата и пропасти римског царства. Фезан полавиле Арапи седмог вијека и тада се он изгурци. Житеља има од 80 до 100 хиљада све годин, занемених мухамеданаца. Унутрашњост је већином пушта, јер наћи је једно стотину обрађених комада земље, те обилно плодом рађају. Разне поворке гора закрчују Фезан, којих двије познате именом Харуџ при и бијели, шире се поредом. Баш у срцу ове покрајине лежи јој главни град Мурзук. Улице су му усека опасан је бедемом, на кому се кула једна подиже. Ово је дакле мјесто, где су се наши сузјаци довели, ово је мјесто, где вијек свој провести имају, ово је мјесто, где би се и најгори разбојник, некајао и побољшао. Овђе их снађе невоља, којој се надаху, овђе им је тек слободно да по својој вољи шетају куда год хоће. Али немили те слободе! Србин само одаћен од Турчина може мирно живјети као слободан. Мутисариф им поругом и строгошћу јави да су слободни,

да себи могу стан по вољи изабрати, наравно да га из свог шнага плаћају а да ће им његов Мухасеберија давати сваки дан по оку црна хлеба и да ће воде безалатно од сваког грађанина имати. Лијепа у невољи среће, да ће то тако ићи; чуда ако Турчин задану рјеч уздржи. Након двадесет дана несретници не примају више ни хлеба. Шта да раде? Побјећи? Пута не знају, ни макнути се не смију, јер су већ онамошњи црни Арапи о њиховом заточењу обавијештени и тако би за стално нешто горага од тамошњег суда дочекали. Не преостаје им него се позивати на обећање турске власти; али и то би све узаман, јер за целу годину непримисли ни врцицу леба; док их срећа послужу, али и то за кратко, Мутисарифа премјестити а новота поставити. Овај им стаде дијелити обећању милост, но им брзо узакрати и наши заточеници изложени су павово најкрушој невољи. Очајање је њово неописано, не обичне хране, далеко од домовине, од просвјешћених предјела; никакве им новости од сјевера не доиру, ни једне књиге, да дух свој питају, ни једне новине да припадом читају. Али их је једна само тјешила а то што је народ арапски изванредно

чинити помоћи нашим, на бојном пољу пострадалим рањеницима. Ужасна печовјечност у историји човјечанства!

Али била је једна племенита црта у карактеру мађарског народа, коју му је црту и непријатељ признавао — а то је тако звана мађарска великодушност, мађарско кавалерство. Сада је и ова последња црта потавнела у мађарском карактеру а ову је замену јед и зелен.

Тамнице великодушног мађарског народа цуне су затвореницима? Каквим затвореницима? Оним рањеним, сакалним, без руку и ногу, који су за слободу своје браће и своју, за частни крет и човечанство оставили своје поједине удове на нашем бојном пољу, а сада су прелазили на своја огњишта, своја обиталишта, која су жртвовали за слободу свога народа, за своју свету вјеру и частни крет — а то су све такве жртве, које само Србин може поднети. Ти људи гамижу сада по апсанама мађарским. Мученици нису преживели још своје муке, оних их сада још кују; њих и сад још крије тама у тим дриим тамницама, гладне и жедне.

Нека нико немисли, да ове ретке писмо ради милости наших мученика. Србин не тражи милост, он тражи правду. Та то су испробани јунаци, ти немају више бола, јер то су они, који се од погана олова још поганијег душманина нису поплашили, они, које је прешла гроза страховитих бојева, они се неће поплашити ни тамних и плесиви апсана. Али писмо ове ретке за мелем њиховог бољног срца, за утјеху њихове разаломљене душе, да их срце не боле, да им се душа развесели, да знају да не пате само они, да њихове болове, њихове муке осећа и трпи васколики српски народ. — Та то су болови и муке народа српског.

А свету износимо овде на видело, нека види, нека пресуди, на нека рекне шта је хуманитет! — Наши лојалини сусједи после свршеног рата оне мученике, а своје грађане, који су учествовали у нашој светој борби, зато јер су нам браћа, зато јер су Срби, зато јер носе још белешке на своме телу, које су од погана олова у нашој борби задобили, међу у хапе, рекавши: „Вама чаша још није испијена!“

Историја човечанства описаче, забележиће ове црне листове историје хуманитета, тражиће њима равне догађаје у повесници, да их сравни ад неће их наћи, јер их нема, а ми са овим редцима пружамо јој један тренутак тога материјала и уједно протестујемо у име човечанства и хуманитета против оваких недела.

„Исток“.

Лондонски протокол.

„Власти које су заједнички подuzeле пацификацију (умирење) Истока и том намером учествовале у цариградској конференцији, признају, да је најсигурније средство за постигнуће предостављена циља, да прије свега уздрже међу собом толи сретно успостављено споразумљење и изнова заједно учврсте заједнички интерес, који гоје за побољшање судбине хришћанског пуцанства Турске и за уведење реформа у Босни, Херцеговини и у Бугарској, које је порта с придржајем прихватила, да ће сама извести.

Оне узимају на знање закључени мир са Србијом. У погледу Црнегоре држе власти пожељним у интересу солидна и трајна споразумка изправак границе и слободно бродарење на Бојани.

Власти сматрају већ подузета и још подузети се имајућа поравнања међу Портотом и обадијема кнежевинама, као корак за умирење, што је предмет њихових заједничких жеља.

Оне позивају Порту, да га (умирење) консолидира постављањем својих војска у стање мира, осим броја чета, који је неопходно нужан за уздржање реда, и изведењем у што могуће краћем року, реформам, које су нуждне за мир и благостање провинција, са стањем којих бавила се конференција.

Оне признају, да се Порта очитовала приправном, да ће бити дво истрх оживотворити.

Оне особито узимају на знање окупацију Портину од 13. Фебруара 1876, и изјаве које је отоманска влада за конференције и после учинила посредством њених заступника.

Погледом на ове добре диспозиције Портине и погледом на њени обће познати интересе да их изведе, држе се власти овлашћенима надати се, да ће висока Порта окористити се садашњим примирјем, да с енергијом поприми оне мјере, које су означене, да у одношаје хришћанског народа донесе оно истинито побољшање, које се једногласно захтијева као неопходно нужно за спокојство Јевропе, и да ће висока Порта, наступити ли једном овај пут, појмити, да тако њенина част као и њени интересе захтијева, да на истом лојало и крпено узтраје.

Власти су наумне кроз своје заступнике у Цариграду као и кроз своје мјестне агенте брижнито над тим бдити, како ће се обећања отоманске владе изводити.

Ако би се оне у својих надах опет превариле и ако се стање хришћанских поданика султанових неби тако побољшало, да се за будућност отклони повратак заплетаја, који периодично муте мир Истока, ецијене да морају изјавити, да се такво стање ствари неби слагало с њиховим интересима и с онима Јевропе у обће. За таков случај придржавају си, да заједнички мисле на средства (d'avisier aux moyens), која би ецијениле за најсходнија, да осигурају благостање хришћанских народа у интересе обћега мира.

Дано у Лондону 31. марта 1877.

Потписали:

Минстер, Бајет, Д. Аркур, Дерби, Менабреа, Шувалов.

Код подписивања протокола дао је руски поклицар гроф Шувалов слидећу изјаву:

Ако буде закључен мир с Црномгором. Порта прими савете Јевропе, очитује се приправном повратити се на ногу мира и почме озбиљно изводити реформе у протоколу сјомеуте — нека пошаље у Петроград посебног посланика, да вијећа о разоружању, на које ће и његово величанство бар са своје стране пристати. — Ако би се догодили какви покољи, слични онима, који су Бугарску крвљу заштрапали, то би ово имало за нуждну посљедицу обуставу разоружања.

Меморандум босанских бјегунаца на парламенат и народ енглески.

Босански бјегунци послали су ову споменути парламенту и народу енглеском:

Мало има народа, који нијесу имали својих несретних времена, али под сунцем нема ниједнога, којему би ропство и страдање било тако дуго и грозно, као што је народа нашега. Пет вијекова циви и чамп наш народ у најсвиријепијем ропству, у мукама и патњама нечувеним. И до сад наш вапај за помоћ људску није продирао изван наших колиба и гудура. Никада и ничим јадни овај народ није показао, да је недостојан саученица сретнијих изборожених народа.

Некада су били и претци наши слободни грађани напредне народне државе,

која се успоређивала са бољим државама свога времена. Почела се у њој ширити просвјета и закон. При свршетку четрнаестог вијека навалише из Азије дивље турске хорде те разорише и царства и краљевства многа и подјармине народе многе. Грчка, Бугарска, Румунија, српско царство и босанско краљевство, Угарска и Ердсљ падоше у руке ових звјерова. Љуто и дуго наваливаше они на Пољску и Италију. Грозиле су немачком царству и ударили су на Беч два пута пустошећи све скоро области аустријске.

Слободу своју бранили су предци наши достојно. На оном пољу, на коме је сахрањена слобода наша народна, сахрањен је и цвијет народа нашега, сахрањен је цар наш као и цар турски. Још скоро један вијек отимао се је народ раздвојен под више зависних господара и бранио је живот свој, али најпослије подлегао је оној дивљој сили, од које је тада сва Јевропа дрмала. Последњег краља босанског узели су Турци на вјеру, да му ништа неће учинити, а они су, како су га се дочекали са њега живог коју дерали и тако уморили. Тада су крволото погубили до 9000 најодраних људи и тада су одмах покупили по земљи 30,000 младића, одвели их собом као робље те их потурчили и из њих начинили војску посебну тако зване Јаничаре с којима су највећа зла чинили и нашем и другим народима. После су редовно побирали такве младиће и од нашега и од свију покорених народа и одгојивали су их за Јаничаре, од којих су многи били најгрознији паше и велики везири. У земљи нашој Турци су остављали у животу само оне, који су се потурчили, те тако од народа једнога и истогачинише у земљи два народа, који се међу собом једнако клао, као што се данас које и тамани.

У сва времена устајао је јадни наш народ против својих дивљих угњетача, тражећи смрт или слободу. Ње је био једне старе вјере, ту је и усјео. У Црној Гори он је одбијао од себе турску силу коју нијесу могле одбити велике државе. Српска кнежевина није престајала устајати и отимати се док садашњи положај није извојевала. У Босни је сваки устанак отештан кроз то, што су у земљи и народу истоме 3 вјере, које се међу собом никада сложити немогаху, и што је скоро трећина вјере мухамеданске, која је свакад уз бегове и власнике престајала и која је постала грозница и страњнија нашем народу него што су прави Турци. Кроз патњу од вјекова, кроз непрекидно таманање у животу и имању, кроз силна исељивања и избегавања онај народ што је у земљи заостао, малаксао је јакот, те је код садашњег устанка, виђеши што Турци раде, оставио земљу и огњиште своје несретно те пребјегао на 100,000 душа преко границе босанске, ње сада живи од дана на дан као просјак, који није ништа нема, на досаду и терет сусједној а сиромашној својој браћи, „која су тако исто некад избјегла и те предјеле пусте населила“.

Шта данас раде Турци у Босни, шта ти раде наши потурчени Бошњаци одвластитога свога народа то вјеровати неможе нико, ко то својим очима невиди. Сам је Бог на наш вапај упутио по којегачовјекољупца из Јевропе, из Енглеске у наше стране, те су виђели, па су ваљда и казали својим земљацима та страдања и те патње наше. Код најбоље воље нијесу пак могли виђети све, јер нијесу могли свуда ни доспјети.

Ко најмање Турске познаје, тај зна, да они на Хришћане пуцају из саме забаве, као на дивљу какву звјерад; да им је угодан обичај, живе људе на колац набијати, те пустити, да их живе пси

глођу; тај зна, да они жене и ђевојке силују, да из утробе живих жена ђецу ваде, да ђецу пред очима родитеља живу у висе бацају и на пожеве дочекују. То и томе подобна радили су свагда и свуда. Они су живе људе пекли, а у овом устанку пекли су на очи родитеља живу ђецу, а после су наћеривали родитеље, да их једу. Ко би знао и избројио сва подобна недела турска!

И оно, што се зна, довољно је, да се сваки човјек згрози и страву, да се зачуди, како се тај дивљи створ још у Јевропи трпи и подноси.

До нас је скоро допирао глас, да нико није више Турке бранио и помагао, него велика и моћна Енглеска. У нашем јадном стању ми смо морали помислити, да је то народ какав нечастиви, јер нијесмо могли појмити, да би у Јевропи могло бити људи и народа, који би ту кугу људску могли бранити и потпомагати. У најновије пак вријеме не само да допиру до нас бољи гласови о народу енглеском, него Бог упути и поједине ћери и синове велике Британије, несамо да познаду стање наше земље и народа, него да нам буду анђели хранитељи у нашем очајном стању. Ко је видио госпођице Ирби и Жонстон, како нашу сиротињу спасавају од коначне пронасти, гладне хранећи, голе одијевајући, болесне лијечећи и за нејач нашу старајући се, тај је морао као Хришћанин помислити, да је та два анђела послао сам Бог с неба, да нас у животу одрже. Благословена утроба, која их је носила, благословена земља, која их је одхранила и на тај пут милосрђа упутила! Слава и хвала свима онима, који су им човјекољубни и хришћански посао олакшавали! Наш народ ошјевао је своје јунаке, те их се у пјесми свагда живо сјећа, а ови анђели, који из далеке енглеске земље притекоше са извршним трудом и пожртвовањем у помоћ нама страдајућим, остаће му у најживљој, најплеменитијој и најмилијој узпомени, док народа нашега буде.

Добивши тако најсјајнији доказ и увјерење, да и у народу енглеском има несамо синова, него и ћери, који су исцупљени осјећајима човјечности и хришћанства, усеђујемо се у нашој екрајној и грозној невољи на сав велики, моћни и славни народ велике Британије обратити се молбом најпокорнијом, да би за име божје и име хришћанства и човјечности:

1. погледао на наше грозно страдање од вјекова, као и на данашње најжалосније стање наше, те да би код своје великодушне краљиче и царице, а тако и код њених високних саветника и народних заступника порадно начином сходним, да се у јадној нашој отачбини Босни и њезиној сестри, Херцеговини, уреди и уведе управа редовна и законита, која ће досадашњем и садашњем дивљаштву и вјечноме клању турском, учинити свршетак, да сви људи једнако уживају потпуно све благодати државе уређене па да и ми на наша разорена и опустошена огњишта што прише вратити се и од сада барем на миру живити и радити можемо;

2. како је нас у бјегству премного и како није ништа немамо, те од глади многи умиремо, да би милостива ерпа притекла нам по могућности у помоћ материјално, да се до повратка у отачбину хљебом хранити можемо.

Не само ми и наша ђеца, него и најкасније потомство наше биће вјечно благодарно свима онима, који се нама смиљују, те нам у очајном нашем стању помогну и од пропасти нас спасу.

У Загребу.

Слиједе подноси босанских старешина.

Примјетбе.

1. Иже апче хопчетъ въ вѣсъ вѣшничѣи быти, да будеть вамъ слуга. И иже апче хопчетъ въ вѣсъ быти первый, да будеть вѣсма раба. (Мар. Гл. 10. Стр. 43. 44.).
2. Тауром Турци зову Хришћана а оџом учитеља.
3. Поздрав и дар.
4. Турски жандарми.
5. Најскромнији и прастари мисирски знак: љубим те, почитујем те и на глави те носим.
6. Цар.
7. Турци зову свакога поданика који се крсти од више погрде раја.
8. Обручи.
9. Вјерне и љубљене чиновнике.
10. Заповједи старије власти разглашају.
11. Одобрити.
12. Свједока.
13. Држави.
14. Тако ми Бога!
15. Разумио сам.
16. Царска одлука писмена.
17. Заточење.
18. Опрости за Бога, господине!
19. Неправедна насла.
20. Рече Вук Караџић.
21. Препричано по стиховима из Горског Вијенца.

свјетлост обујмила а пред олтаром блискаше капџело. По свуда гусле загудише, изашле виле из Црних пештера, обеселиле се долазку сунца, па отворено мило чекају мјесец. Мушке прси усклиле и у њима слобода оживљела, као када зрака обасја планину, када сине сунце са истока²¹). — Херцеговина листом устала за крст частни и слободу златну. Дивљачке азијатске тмусе обастрле ову земљу; потурченицаи се јаду своме досетили, те на обрану устали. Али ко ће опћенародном ватреном прегнућу одољети, коли роба од своје задаће одвратити, када овај хоће да своје четтогодишње ланце скрши? — Кушње ради ударају Турци, да за слободом галзеће јунаке сатаришу; али им се ратни усклици по ваздуху губе а мачеви по камењу ломе. Нема фајде, треба у договор њиима доћи. Суторина им није далеко. Лукави Турци да пријеваром по навади оне див-јунаке на ново подјарам тисне, обаме ради, отвара тамнице, из којих на гомилу сужених Хришћана излазе. Брже из Цариграда у Мураук одлети заповјед, да су и они наши заточници слободни, едали тако непокорну рају кућама својим поврати. Но та непокорна раја већ од давнина познала

свог господара, који ће длаку промјенити, али ђуд никако, те се и не предаде а наши се заточници наили на отвореном ваздуху, из шестогодишњег се страха већ извукли. Оставимо међутим рају да се у Турцима које, а ми наше заточнике и у повратку попраћимо. — Бијаше дан 28. Априла 1876. године, када они весели глас чуше, да се могу кући вратити. Одкуда им та изненадна слобода дође, ко им ју изрази, ко се још о њима бринуо, бијаху им прве мисли. На пут се спремају. Али ко ће ону пестару ласно прећи, која им још у памети стоји? Но их не мучи путно страдање, јер се домовни иде; прегорјети ће радо сваки труд и муку, кад се слободе тиче. У Сокии им је први конач. Овђе осам дана почивају, ње им Арапи по приорепој им навади сваку потребу пружају. Кренуше напријед. У Међији други конач чине. Овђе неколико дана сироводше, ње исти дочек најошме. Напокон здраво и весело у Трипоље стигоше. Овђе их лијепа вјест обесели; дочуше најиме да су им браћа устала и једном за увјек прегнула да себи потпуну слободу извојују. Сада тек почеше као у сумраку разумијевати како су до слободе дошли, али још незнају, ко

је њиов правн спаситељ. Браћа им, која су у Трипољу настањена и грчки консуо, новаца давају, да до куће здраво допру и препорука за мјеста, која су имали проћи. Особито се Грци у томе одликоваху, те новим доказом потврдили да између Грка и Славјана братство обетоји. Особито пак на Малти и Ширу употребиле све и сва, да што боље дочекају те сужне ослобођене. Куда год ишли у Дубровнику, у Српској нашој Атини задњи свој конач наили, да своје измучене кости одморе и у истој земљи, која их је дала, кости оставе, да очекују успјех ратујуће им браће и до потребе, да у њиово коло полете, те да се њиима заједно огледају с кивним Турчином, који им толико муке зададе. Овђе дознаше, ко им је спаситељ био, те док им се згода укаже, да браћи у походе пођу, к Цетину иду, да благодаре, да се поклоне заслужном сину јуначке Црнегоре, Свјетлом Князу Николи I. њиовом избавитељу и свега српског народа. Искунивши и ту дужност, повратили се опет у Дубровник, ње се и данас находе, облужбени од витешких и родољубивих Дубровчана.

ДОПИСИ.

ПЕТРОГРАД, 26. Марта. — Хоће ли бити рата? Хоће ли и када ће руска војска пријећи турску границу, да зликовачким Турцима врати зајам за оне безбројне невинне жртве, што попадале под ударцима азијатског варваризма, за она бездјела вандализма, што их почини крвничка рука над сиротињом рајом? Хоће ли Русија отпочети рат с Турском, да помогне сиротињи раји извојевати себи бар човјечанско живовање — то је питање, које се свакога дана понавља ваљда по цијеломе свијету, а највише у руској престоници. И судећи по свима приликама и околностима на то питање одговарају: рат међу Русијом и Турском је неизбежан. Убјеђење о неизбежности рата с Турцима провикло је све кругове у Русији. Овђе о томе већ нико више несумња; само је тешко погодити дан, кад ће се баш рат отворити.

Русија је одавно иставила своју војску на турску границу. На траг она сад неможе. Нечувена крвожадност и нечовјечност Турака, несносне патње и муке, што их трије наша браћа у турском ropству тако су познате руској влади и руском цару, да је он ријешно пошто по то прекратити их једном за свагда. Истина Турци обичу, да ће Хришћани изравнати у правима са Мухамеданцима и да се крваве сцене, којима историја људства равних неналази, неће више понављати. Ал ко Турцима вјерује? Они су давно и давно изгубили сваки кредит, нарочито у Русији. Обећавања њихова — то су празна клања; реформе турске — то су снови, који се никад небивају; конституција турска — то је комедија без пара. Све докле Турци остану Турцима — Хришћани балканског полуострва немогу бити пуноправним грађанима; они морају бити робље као што су били и до сада. А међутим руски цар је тврдо наурио, да укине ropство и да даде пуну слободу Хришћанима.

Дале славне побједе, које су јуначка браћа Црногорци са својим витешким кнезом одржали над вјековним непријатељима и душманима српског имена — изазвале су такво одушевљење у Русији и такву љубав према Црногорцима, да је руска влада одлучила да свима срествима — па и топовима — подржи праведна захтјевања и жеље мале но јуначке Црне Горе и њеног још јуначкијег књаза. Раширење црногорске територије и пуна слобода балканским Славенима — то је девиза руске политике у садање доба. Слобода Славенима у Турској — то је оно што је тражила и тражи руска влада од Турака. С том је циљем генерал Игњатије путовао по Јевропи; с том је циљем Русија поднијела протокол на потписивање; с том је циљем мобилизирана руска војска и сконцентрисана на турским границама.

Генерал Игњатије је ишао на запад и вратио се; протокол је потписан и поднесен порти. Но она га не приима. У своме лудоме заносу она одбаљује како протокол тако и црногорске услове мира. С тога је сад већ ред на руску војску и на руске топове. Ако не данас, а оно сутра руска војска одпочеће своје дјело — а да ће га свршити како треба — о томе не може сумње бити. II. O.

Из БУКОВИЦЕ. На Цвјети 1877. — Са особитом пажњом ми смо прочитали чланак »Српски заступници на Далматинском Сабору« у вашем штованом листу. У њему је изражено оно, о чему смо ми увјек премисљали и чиме смо држали, да се само тако може одолети душманској навали. Мисао писчеву о средишњем одбору у једном од главних мјеста српских на Приморју, ми морамо свакако остварити и то чим пре, јер смо данас управо као брод без крме. Ми не престанемо о нашем Српству говорити, ми осјећамо да нам је потребито радити да се одупremo нападајима и да обезбедимо народну нашу светињу, али још на чисто нијесмо, како да то изведемо. Потребит нам је договор, потребито је да чујемо свакога мњење, пак да се устројимо и правилно наш рад да започнемо, како ћемо до циља сигурније доћи. Одбор се дакле свакако установити има са оном задањом, каква је у чланку наглашена. Али како то извести? Писац чланка рече, да је то лако удезити, чим се види да су сви сложни у питању о Одбору.

Но баш зато, што нам писац није казao, ће и како ће се виђети, »да су сви сложни« наше је мњење да се ево овај предходни посао обави, — пак онда да се даље ради:

Буковица је од памтивека чисто српска крајина и она се поноси и својим лепим српским језиком и својим жарким

родољубљем, и као таковој, кој би се хтјело да једно између најпрвих мјеста у раду за приморско Српство заузме. У Буковици има једно мјесто, које је од вјекова познато као српско гњездо у Далмацији, које је уливом својим уздржало српско име у Далмацији и које га је спасло од хиљаде нападаја душманских. Ми разумијемо Манастир Крку, у ман. Крци у течају више стотина година сабирали су се Срби у невољама својим на договор и одлучивали су шта им радити ваља да себе спасу; у Ман. Крци ми се сјећамо да је положен темељ и данашњем српском покрету код нас и да је отуда пошао онај дивни глас: »На опрезу Далматински Срби, браните и негујте своју народну светињу!« У Ман. Крци дакле и данас би требало да се ми сви Далм. Срби сакупимо и да утаничимо како би имали поступати да средишњи српски одбор установимо. Ту нам је згодно скупити се, јер је средишње свију наших покрајина, а згодно нам је и стога, што ће нас родољубиви настојатељ Арх. Ковачевић објеручке примити и пружити нам све оне помоћи којима он располаже. Ето нам дакле згодна мјеста састанку и на нама је сада да се одлучимо и да састанак уречемо, пак је први корак готов, — а затим ће већ други сами доћи. Нека се једном браћа Бокељи састану, нека и они, по своме мишљењу утаниче ствар, пак ћемо онда и ми и они договорно одредити и мјесто нашег одбору, и програм одбора и чланове одбора. Не би требало само да оклевамо, јер противници наши неуморно раде и не губе ни часа да своје противу српске планове извађају; особито је пак оживила њихова радиност од како начуше, да се ми на енергични рад спремамо. Ето нам Ђурђев дана, ето нам духова, па ето нам и Видовдана, изаберимо и утаничимо. — пак радимо, али само радимо.

Наш ће рад добрим плодом морати уродити прво за нас Србе, а затим и за сав словенски живаљ у Далмацији, јер ће здрава народна свијест српска дати нови правац свој господујућој странци у Далмацији и очистити је од оне губе, којом се је заравила усељен немилост уплива на њу неколицине, којима је главна мета не Загреб, или друго које славенско место, него Рим. Наш ће рад морати одушевљено подржавати и сви они из господујуће странке, који нису заражени теоријама Дон Михе, него духом слободе и правде; мораће велико поздравити радостно наш рад прво стога, што не могу да у њему невиде строгог славенског тежње, а друго, што несмију подзрјевати никаквог злог замисла код нас, јер ми отворено ево и на очиглед свега свијета радимо, не кријући данас ништа, као што нећемо кривити ништа ни одселе, што радили будемо за народ.

Бездушника наших и досад бијаше проти нама једино и најјаче оружје денунцијација и подметање, зато је неопходно потребито, да се већ унапред приуговоримо за оваке непоштене нападаје, те да се проти њима поставимо на сигурно земљиште закона и оградимо бедом државног устава. Ствар нам је света, а наоружајмо се још оружјем закона, па је противник разоружан. Душманин је лукав; он нас мачи и изазивље. Чувајмо се у мисли, у збору и твору, да нас у денунцијантску мрежу нехвата.

В. П. У КОТАРИМА, 26. Марта. — Чланак наштампани у цијењеном нашем листу »Српски посланици на далматинском сабору« нашао је одзива и код нас. Книшкопољска, петровопољска, цетинска и буковичка крајина уз дичну Боку којом се доста могу допринијети развићу српске културне мисли и лакше остварити предлоге писчеве, који се на културном јединењу српског живља и обезбјеђењу српске народности на Приморју клоне; а наше је за сада само то, да ми кажемо, како се и у Котарима прати сваки наш народни рад на Приморју, да ми читујемо, како и међу нама за рад срце бије и како ћемо и ми, надамо се, наскоро ступити у коло остале приморске браће наше и стати у редове бранити српског имена и племена. Ми Котарани могли смо данас у српском покрету прво мјесто заузимају, да је међу нама стари наш вођа и храбри заступник српске мисли — кнез Илија Јанковић; али нам га љута смрт покои у највишој нашој потреби, и ми остадохмо усамљени и осуђени да завидимо другим сретнијим крајинама! Имамо до душе и данас у нашој крајини честитих и на гласу Срба, око којих нам се ваља скупити да и ми помогнемо у овоме изазваном српском покрету; али је на жалост његов глас и уплив парализиран већом снагом. Г. Бабић је из Русије дошао и настанео се у Котарима. Душмани Српства бојећи се да он агитатором у смислу српском небуђе, нашоше за добро ставити пред очи властима, да

нетреба таквом човјеку, који је много година у Русији боравио и тамо се српским теоријама надахнуо, дати слободно дјеловање, те денунцијацијама наукоше на њега око политике, која му сваки ко рак мјери, сваку му ријеч прислушкује и у сваком најневинијем чину његовом види антидржавну агитацију. И за све то благо има Бабић да захвали агентима чувене »Societa cattolica«, која у Задру главно сједиште има, и која свакога православног денунцира као руског агента.

И ако је отровно оружје денунцијанта нашајем врло тешко, олет ће г. Бабић као муж пун знања и карактера одолети, и да као јунак неће се поклонити пред овим непотпуним и неморалнијем и противницима и лажцима. Чим већа њихова денунцијација, тим више излази на свијетло поштење и лојалност Срба, као што су то љетошњи јатомични затвори Срба у Хрватској показали. Боже мој стиде ли се наша назови-браћа за ове затворе?

О. КОТОР, 3. Априла. — Ако нијесмо већ од дужег времена уваженом »Гласу Црногорца« из овога мјеста ништа достављали, то је стога што на дневном реду небијаше никакве важније и озбиљније ствари. На којекаква мајмунисања и лажи, те су их неки наши изнемогли непријатељи кроз своје, себи једнаке органе растуривали, нијесмо се ни обазирали; нити смо се вјешти чинили на нека зловона изазивања србождерско-старчевичкијех чрчара, те су их у некијем народнијем листовима против Србима од овуда запољевали, чиме су нам особиту услугу учинили, јер је овом приликом »изишао пир на лопар« и јер се је и овога пута показало, да је »Потурница гори од Турчина«. Није далеко час, кад ће доћи свачије »дјело на вијело«, ће ћемо се постарати, да се види ко је вјера, ко ли је невјера. За сада остављам то на страну, а хоћу да неколико искренијех ријечи управим овјешњем грађанству, ма били које вјере и народности. Ето су нам на прагу општински избори, а међу нама партијске и личне распре да немогу веће. Изађемо ли оваквијем чувством на биралште, тешко да ће конач овога општега дјела бити сретан и благован. Партијске и међусобне распре произведле су међу нама такву неслогу и омражњу, под којом изчезава и угушује се сваки племенити поглед на узвишена начела општине ствари и користи. Неочистимо ли срца и састанемо ли се на пољу опште ствари у раздору и омрази, онда је јасно, да ће резултат бити као и прошлога пута, за обавије стране жалостан, а за општинску ствар управ убијачан. Из прошлости времена могамо се увјерити о томе једни и други; многи проживисмо доста немирнијех и неугоднијех момената, радена снага тропаше нам се само у партијском трвењу, дочим општа ствар лежи и пропада.

Зато мислим, да ће најбоље бити, да се овом приликом једни с другима споразумијемо, како би изабрали људе честите и поштене, ма било и сиромашнијех, ако само собом јемче, да ће општинску ствар унапређивати и слогу стварати и подржавати.

У општинском савјету имају право учествовати и оближња мјеста и општине, добро ће дакле бити, да се задовољи и њихову праву и захтијеву, те да се из истијех изабере саразмјеран број заступника, да се ником на жао неучини и раздор неизазивље.

Ако се жели доћи до братског споразума, требало би, да се из кадријације за савјет и управитељство искључе г. г. чиновници као и преч. г. г. свештеници. Ово препоручујем, без да ми је намјера икога увриједити, већ и ради тога, што ова обавда чина имају да буду изнад странака, и јер су и једни и други превисе задремљени званичним дужностима него да би заступничкој дужности могли потпуно задовољавати. Исто тако неби требало у савјет бирати такве људе, који су превисе задремљени својом домаћијем пословима, који причеће тачно и строго вршење заступничкијех дужности. Особито пак потребито је више него ништа, да се из заступства искључују оне личности, које су приватнијем распрама и зајевицама толико занешене, да заступничко звање употребљују свађе и сваком пригодом, у сједицама и ван њих, само да задовоље својој ниској страсти инада, личне злобе и зајевица.

Спомињем се добро, да је некада међу нама грађанима, без разлике вјероисповијести било много боље и сложније, да смо, тако рекући, у љубави живјели; но у та времена није су вијерске распре у нашој општинској пословима мјеста имале, нити су се у наше домаће ствари пољачавали, којекакви отровани и фантизиран иностранци, — као што то на

нашу велику жалост а још већу штету данас бива, — који ће нас, ако их се сложино и што прије неостресемо, довести још до већег зла. Зато добро ће бити, да се ових скорих избора брацки сложино и споразумијемо, како ћемо са општинског поља истиснути факторе, у којима су оваплоћене какве вијерске тенденције, којима у општинском заступству нема мјеста. Искрени пријатељи ове општине и њезина развитка морају настојати, да се овај стари и реакционски камен смутње и омразе уклони са јавног поља општинског живота.

На свршетку, напоменимо онима, те мисле и кажу, да овога пута мора општинска управа пошто по то пасти у њихове руке, да се љуто варају, и да ту неће одлучивати њихове егонистичне и личне амбиције, него свијест наших општинара, од које очекујемо, да ће добро пазити, ком ће своју судбину у руке положити. необзирући се на аспирације неке потајне дружине, која се већ три године за предстојеће изборе припрема и оружја. Но сва је прилика, да ће лагум, што га тајно испод земље копају, управ њих у ваздух дићи. Свакако желити је, да се предстојћом пригодом избегава сваки раздор, и да се све, што је искрен пријатељ општине и њезина напретка сложи и споразумије, као што су нам се слагали и споразумјевали наши стари.

(Прешао у православну вјеру). По примјеру чешког првака, вође Младо-Чеха, дра Сладковскога, прешао је у православну вјеру г. Драгутин Милодановић, уредник »Суботничког Гласника«. Церемонијал обавио се 24. Марта у Београду у палилулској цркви, уз присуство многијех пријатеља Драгутинови.

Господин Милодановић један је од најватренијих Славифила, који вијерску поцјепаност Славена сматра за највећу запријеку њихову ујединењу. У српско-турском рату учествовао је он као добровољац најприје на Дрини а пошље на Делиграду, где је у битки на »Кревету« и задобио тешку рану, од које се је сретно излечио.

КЊИЖЕВНОСТ.

»СРПСКА ЗОРА«

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Изашла је из штампе VI. свеска »СРПСКЕ ЗОРЕ« са овјешм садржајем:

I. Слог. »Фаталиста«. Новела Ивана Тургењева. — »Причања Бука Дојчевића«. Скупно и сложено Ст. М. Љубиша. (Продужење). — »Пјесме словеначког пјесника« Борис-Мирана (Јос. Стритара). Превео Ј. Симеонич Чокић. — »Ромео и Јулија на селу«. Приповјетка Готфрида Колера. (продужење). — »Писма Лукијана Мушицког Вуку Ст. Караџићу.« (II. писмо). »Милена, књагиња Црногорска. — »Црногорске.« — »Херцеговка.« — Кнез Александар Горчаков, руски државни канцелар. — »Скадар на Бојани, — Храчин у Прагу. Листак: Књижевни претрес.

Прегледне биљешке: Књижевност. — Новинарство. — Лица. — Свечаности. — Јавно предавање. — Позориште и ујетност. — Смеса. — Коњанички скок. — Ребус. — Дописка.

II. Слике: Милена, књагиња црногорска. — Црногорске. — Кнез А. Горчаков. — Херцеговка. — Скадар на Бојани. — Храчин у Прагу.

Предплатна је цена листу: На читаву годину 6 ф. или 72 гроша. » пола године 3 ф. » 36 » » четврт » 1 ф. 50 н. » 18 »

Предплата се шаље осим на подписану на књижаре: Браће М. Поповића у Н. Саду, Браће Јовановића у Панчеву; Јефте Милића у Котору и Велимира Валжића у Београду.

1. 2. и 3. свезка могу се још добити у

Администрацији »СРПСКЕ ЗОРЕ«, Wien, VII. Burggasse 24.

О Г Л А С.

Црногорски Шомак (или руј), кога сам и за ову годину под контраг за сву Црну Гору узео. Желим наћи добру трговачку кућу с којом бих иети погодио за сву годину. Како је Шомак црногорски као једини у Јевропи познат, као изврстан, а почем се исти само преко мене добити може, то позивам господу купце нек се на моје име обрате ради погодбе.

Кастеластва, 6. Априла 1877.

Стијено Грегивић.

У државној штампарији.